

УДК 821.14'02+821.161.1.09«10»

НАТАЛІЯ ТАРАСОВА,
ТЕТЯНА КОНЄВА
(Полтава)

**«ЖОДНА РОБОТА НЕ ЧИНИТЬ ГАНЬБИ,
ЛИШ НЕРОБСТВО ГАНЕБНЕ»
(Гесіод. «Роботи і дні».
Володимир Мономах. «Поучення»)**

Ключові слова: дидактична література, повчання, виховання, сенс життя, компаративний аналіз.

Загальновідомо, що дидактична література – це такий вид літератури, який містить у собі повчання, настанови, напучення, який навчає чого-небудь, дає корисні відомості, є уроком [8, с. 476]. «Природа і суспільна необхідність дидактичної літератури виходять з передумови, що людина в житті – вічний учень, а обов'язок мудреця, покликаного Богом, – вчити людей, передати їм слово правди, допомагати осягати сенс життя» [7, с. 199]. На наш погляд, значення повчальної літератури сьогодні як ніколи важливе для виховання молоді. Адже з утратою певних суспільних установ, які виконували чимало виховних функцій, вирішували окремі злободенні суспільні питання, звернення до дидактичної літератури старшого покоління і привертання до неї молоді, сподіваємося, зможе повернути в суспільні відносини більше поваги одного громадянина до іншого, взаєморозуміння, гуманності, порядності, доброчесності.

На думку С. Абрамовича, вже в давні часи дидактика органічно зрощувалася з епосом, і до творів дидактичної літератури відносять поеми античності (Гомера, Гесіода, Вергілія, Лукреція) [6, с. 148]. Та все ж засновником дидактичного епосу традиція вважає Гесіода, що став у кінці VIII – на початку VII ст. до н.е. виразником нових духовних запитів землеробів. Саме потреби часу спричинили дидактизм його творів. Настав час – кінець усієї античної епохи, «коли героїчні ідеали вичерпувалися у своїй яскравій безпосередності й перетворювались на повчання, настанови, мораль... Старі героїчні докласові ідеали общини, так звеличені Гомером, меркнуть, перестають хвилювати й об'єднувати людей. І коли люди задумуються про свої ідеали, то, поки ще не дозріли нові ідеали міського – суто торговельно-промислового та грошового типу – і не зникли старі – домашньо-родинні, свідомість людей перетворює ці останні на мораль, на систему повчань і настанов» [1, с. 59].

Так сталося, що аристократична поезія Гомера вже не задовольняла потреби нових соціальних груп общини, в якій поглиблювався конфлікт між аристократією та трудівниками-землеробами. З розвитком сільського господарства змінювалася психологія селянина, котрого міцно прив'язала до себе його земля, якої в нього раніше не було. Нові соціальні групи порізному ставляться до життя, висувають різні вимоги до поезії, вони вже не

задовольняються традиційними темами. Актуальними стають твори, які б розповідали про мирний побут і працю, які б допомагали у важкій повсякденній роботі, а не розповідали про війни і подвиги міфічних героїв [9, с. 97]. На думку О.Ф. Лосева, «міфологія, уже досить розхитана і в Гомера, прямо перетворюється в мораль (дидактичний епос) або на предмет збиральництва і генеалогізації (генеалогічний епос)» [1, с. 59].

Дидактичний епос прийшов на зміну героїчному й тісно з ним переплівся. Існуючи поряд з героїчним, дидактичний епос використовував художню форму для передачі морально-етичних, філософських та наукових уявлень, тобто мав насамперед виховну повчально-пізнавальну мету [3, с. 15]. Дидактичний епос ще слідував традиції гомерівського епосу, користувався тим самим віршованим розміром – гекзаметром, іонійським діалектом, почасти тими ж стілистичними прийомами: повторами, епітетами, порівняннями тощо [13, с. 113]. Та, на відміну від Гомера, який нічого про себе не розповідає, особа якого залишалася прихованою, Гесіод докладно зупинявся на обставинах свого життя і на тому, для чого він склав свій твір.

Незважаючи на те, що дидактичний епос (від давньогрецького слова «дидактос» – настановчий, повчальний) своїм корінням сягає глибокої давнини, поняття «дидактична література» було висунуте лише на межі Просвітництва та романтизму [6, с. 147].

У давньоруській літературі перші, що дійшли до нас, оригінальні твори належать до середини XI ст., серед них одним з основних жанрів називається дослідниками релігійно-дидактичний: урочисті слова, повчання, житія тощо. Як стверджує Д.І. Чижевський, «єдиним, відомим нам старим письменником, від якого нам залишилася збірка творів, є Володимир Мономах» [15, с. 123]. Серед трьох його творів нашу увагу привернуло «Поучение» дітям як один з кращих, на наш погляд, зразків повчальної (дидактичної) літератури. Тож спробуємо віднайти місця перетину в поемі Гесіода «Роботи і дні» та «Поученні» Володимира Мономаха, проводячи компаративний аналіз зазначених творів.

Гесіод (прибл. 700 р. до н.е.) – перша яскраво виражена постать у грецькій літературі, він перший давньогрецький письменник, про життя якого до нас дійшли деякі достовірні відомості. Його батько (збіднілий морський торговець, який в «Життеписі» названий Дієм) походив з Кіми (Мала Азія). Через жорстокі злидні він переселився в Аскру (Беотія), відсталу сільськогосподарську область материкової Середньої Греції, біля «гори Муз» Гелікону,

*... в селищі невеселому Аскрі,
Влітку тяжким, узимку нуднім, не приємним ніколи.*

(Пер. В. Свідзинського)

Там Гесіод був пастухом і селянином, усе життя поєднуючи селянську працю з поетичною творчістю. Відомий Гесіод як рапсод, самобутній, талановитий митець, людина складного й суперечливого світогляду [3, с. 16], [16, с. 94]. Після смерті батька молодший брат Гесіода Перс обдурич його, щоб заволодіти батьківським майном. А коли розтринькав батьківський спадок, Перс повернувся до брата за допомогою. Для того, щоб допомогти братові не матеріально, а морально, Гесіод і створив дидактичну поему «Роботи і дні». І саме в поемі Гесіод називає своє ім'я і наводить деякі відомості про

себе. Гесіод вважає за потрібне поділитися своїм життєвим досвідом, визнаючи його повчальним для інших. Поема Гесіода дає можливість уявити особистість самого поета: просту, мудру, працьовиту людину, котра глибоко шанує роботу землероба, звиклу до суворих умов життя, важкої фізичної праці [9, с. 100].

Автором «Поучения» є один з найвизначніших представників княжої доби – син Всеволода, онук Ярослава Мудрого Володимир (у хрещенні – Василь) Мономах (1053-1125). Саме через матір (Марію-Анастасію, дочку візантійського імператора Костянтина Мономаха), яка прищепила синові християнські принципи, від діда по материнській лінії Володимир отримав своє прізвище. Як зазначає М. Костомаров, «між давніх князів дотатарського періоду після Ярослава ніхто не залишив після себе такої гучної і доброї пам'яті, як Володимир Мономах, князь діяльний, сильний волею, який вирізнявся поміркованістю серед руських князів» [4, с. 238]. Саме Володимирові вдалося на певний час припинити князівські міжусобиці та об'єднати руських князів на спільний захист від половців.

За жанром «Роботи і дні» Гесіода – поема, написана у формі настанов і умовлянь, звернених до непуцячого брата Перса, ледаря і гультая. «Але ця форма переростає місцеві рамки і, по суті, перетворюється на своєрідний підручник із сільськогосподарських робіт та кодекс морально-етичного поведіння для селянської молоді» [3, с. 16]. В епоху ламання старовинних суспільних відносин Гесіод виступає як поет селянської праці, вчитель життя, мораліст [14, с. 75]. У кожному історичному добу в кожного народу мета виховання як явище історичне неодмінно пов'язана з уявленням про людину, її сутність та місце у суспільстві. Тож поділитися з читачем своїм досвідом, навчити читача, виховати його, а брата Перса перевиховати, переконати його в тому, що чогось у житті можна досягти лише шляхом знань та власноручної наполегливої праці – основне завдання Гесіода. Провідна думка поета: «Жодна робота не чинить ганьби, лиш неробство ганебне».

«Поучение» Володимира Мономаха дослідники відносять до давнього виду письменства – повчання дітям, що зародився у старовірській культурі на Сході. З прийняттям християнства зразки таких повчань потрапляли й до Києва у притчах Соломона, Завітах дванадцяти патріархів. «Зміст Мономахового «Повчання» безпосередньо свідчить про те, що князь використовував виписки із «Псалтиря», долучаючи їх до власного оповідання про своє життя, військові походи, полювання» [10, с. 39]: «И...взял Псалтырь, в печали разогнул его... И потом собрал я эти полюбившиися слова, и расположил их по порядку, и написал» [11, с. 49]. Окрім Псалтиря, Мономах використовував Паремійник, повчання Василя Великого, Ксенофонта і Феодори до дітей, що містилися в «Изборнике 1076 г.», «Шестоднев» [5, с. 73].

Відповідаючи формою релігійно-дидактичним настановам літературної діяльності Київської Русі, «Поучение» Володимира Мономаха вирізняється насамперед своїм особистісним характером [10, с. 38]. За змістом цей твір близький до світського життя, його щоденних турбот. На думку Івана Франка, з «Поучения» постає «цікавий образ князя-хазяїна, що в своїй маленькій державі держить лад і порядок, як у своїй хаті, дорожить кожною дрібницею і кожною людиною» (Цит. за: [10, с. 38]).

Зразок дидактичного епосу, поема «Роботи і дні» розвиває кілька тем: проповідь правди, визначені богами умови людського існування, справедливість і насильство, праця землероба, мореплавство, «щасливі» і «нещасливі» дні для роботи. Умовно «Роботи і дні» можна поділити на чотири частини. У першій (1-212) Гесіод після звернення до брата розповідає йому кілька притч (історія двох сестер Ерід, легенда про Пандору, легенда про зміну п'яти людських поколінь) і байку («Про солов'я і яструба»), мораль яких зводиться до того, що у світі панують несправедливість, неправда; людські справи на землі безперервно погіршуються. Друга частина (213-380) прославляє правду, без якої люди не можуть жити; ідея справедливості стає вищим етично-моральним принципом. Тут виокремлюємо практичні й моральні поради і звернення до брата, в яких віддзеркалюється і внутрішній світ самого поета (звичайного беотійського селянина, тільки мудрішого, практичнішого за інших). У третій частині (382-764) йдеться про ті роботи, які повинен виконувати селянин протягом чотирьох сезонів року. У частині (765-828) Гесіод перелічує щасливі й нещасливі дні для початку тієї чи тієї роботи [9, с. 100-110].

У «Поученні» Мономаха теж спостерігаємо різнобарв'я тем. Тут виразно помітні три частини: вступна, дидактична та автобіографічна, композиційно пов'язані між собою. У вступній частині князь засвідчує своє авторство, згадує про причини, що спонукали взятися за перо (рішуча відмова брати участь у князівських чварах та душевний неспокій у зв'язку з порушенням братами-князями мирних договірних умов). На думку В.В. Паращича, «це також своєрідний підсумок життя добродесної людини – державного діяча, господаря в домі й батька» [12, с. 82]. Перша частина «Поучення» – релігійно-морального характеру – містить моральні поради, поради про духовну дисципліну, про обов'язки щодо ближніх і закінчується похвалою Господу за те, що Бог так небагато вимагає від людини [15, с. 124]. Друга частина – це світські поради щодо політичної моралі (спочатку йдеться про князівські обов'язки: вдома, під час подорожей, а потім – про загальнолюдські). «Світські поради» витримані в дусі християнської гуманності... Поради свої Володимир мотивує почасти релігійно – «страхом Божим», почасти етично – всі люди однакові, смертні; почасти практично – покривджені будуть проклинати, необережність на війні може призвести до загибелі; гостинність, знання мов тощо – дають князеві добру славу...» [15, с. 125]. Третя частина пояснює попередні поради князя на прикладі його власного життя. Остання – спогади Володимира про численні (83) військові походи та полювання на всякого звіра. Коротке закінчення нагадує, що треба пильнувати всі добрі вчинки, прославляючи Бога.

Поема Гесіода адресована Персові, якого брат хоче залучити до корисної праці. Помираючи, батько Гесіода лишив після себе спадщину двом синам – Гесіоду і Персу. Перс зумів підкупити суддів, і вони винесли несправедливий вирок: віддали весь спадок братові. Гесіод став старанно працювати і не тільки врятувався від злиднів, але й накопичив багатство. Перс, людина легковажна, швидко все розтринькав, а потім звернувся до брата за допомогою. Все це, як твердить сам Гесіод, стало приводом для створення поеми, в якій він прагне перевиховати брата.

Звернення в поемі Гесіода до брата виступає як один із типових композиційних засобів дидактичної літератури: «Я ж тобі, Персе, лиш чистую правду сказати бажаю»; «Персе, ти гордощів бійся і слухайся голосу правди»; ін.

Зведення правил народної мудрості, які має виконувати справжній беотійський селянин, повинне, на думку поета, виховати у брата й читачів моральні ідеали, почуття любові до своєї землі, батьківщини, потреби у служінні їй. Гесіод моралізує, виступаючи як ідеолог селянства, незадоволеного владою родової знаті. Але про політичну боротьбу проти родової знаті Гесіод не говорить. Він загрожує «царям-дароїдцям» лише божественною відплатою, гнівом Зевса, котрий карає за насилля і несправедливий суд:

*Персе, візьми до душі й якнайкраще розваж моє слово:
Слухайся голосу правди та думки не май про насильство,
Цей-бо закон для людей встановив олімпієць Кроніон...
А чоловікові правду він дав, найкоштовніше благо.
Хто, усвідомивши правду, її привселюдно шанує,
Щастя тому дає Зевс, що далеко сягає очима.
Як же хто, свідчачи, каже неправду й клянеться брехливо,
Той справедливість порушив, самого себе загубивши.
Після такого й нащадки лишаться у світі нікчемні,
Хто присягає правдиво, у того й нащадки величні.*

(Пер. В. Свідзинського)

«Поучение» Володимира Мономаха – його духовний заповіт дітям, який демонструє загальногуманістичну спрямованість твору; розкриває багатий внутрішній світ автора [10, с. 38]: «Что умеете хорошего, то не забывайте, а чего не умеете, тому учитесь...» [11, с. 55]; «Если не будете помнить это, то чаще перечитывайте: и мне не будет стыдно, и вам будет хорошо» [11, с. 55].

«Образ Зевса набуває у Гесіода рис всемогутнього божества, охоронця справедливості: по землі блукає тридцять тисяч «безсмертних стражів»; вони, разом з «дівою Правдою», повідомляють Зевса про неправдиві вчинки людей. Таким чином, Гесіод, хоч і поглиблює традиційні релігійні уявлення, підкреслюючи в них моральні моменти, все ж залишається цілком в рамках міфологічних образів. Саме божественна кара мислиться в нього по-старовинному, у вигляді голоду чи чуми, яка вражає всю общину за вину тих, хто владу має, за вину «царів» [14, с. 78].

Володимир Мономах великим князем обов'язком вважає дбати про благо церкви, оскільки та є вірною помічницею князя. У зв'язку з цим заради підсилення своєї влади князь повинен постійно піклуватися про священників («Епископов, попов и игуменов чтите и с любовью принимайте от них благословение, и не устранийтесь от них, и по силам любите и заботьтесь о них, чтобы получить по их молитве от бога» [11, с. 53]. Проте Мономах не радить своїм дітям рятувати душу в монастирі (ставати ченцями). Не наполягаючи на аскетичному способі життя, Володимир закликає до збереження релігійної обрядовості, уважаючи, що саме трьома добрими справами – покаанням, слізьми, милостинею – можна «избавляться от них [врагов] и побеждать их» [11, с. 51]. І.М. Тронський уважає Гесіода консервативним, оскільки поет не шукає шляхів зміни соціального ладу. Мета повчань – по-

казати, як у наявних умовах небагата людина може чесно досягти достатків і пошани [14, с. 78].

Володимир Мономах як онук Ярослава Мудрого звертається з повчанням «до дітей своїх і до всіх християнських людей, бажаючи їм у доброчесності домогтися успіхів і вберегтися від усяких бід» [12, с. 80]: «Дети мои или кто иной, слушая эту грамотку, не посмейтесь, но кому из детей моих она будет любя, пусть примет ее в сердце свое и не станет лениться, а будет трудиться» [11, с. 49].

Якщо в поемі Гесіод звертається до брата й до читачів, перебуваючи в розквіті сил, то Володимир стоїть на порозі смерті («Сидя на саях, помислил я в душе своей...» [11, с. 49]). Він воздає хвалу Богові, який провів його такою життєвою дорогою («...и воздал хвалу богу, который меня до этих дней, грешного, сохранил» [11, с. 49]).

У «Роботах і днях» поет ставить перед собою завдання – «говорити правду» – і намагається осмислити життя і світ з позицій вільного землероба. «Засоби осмислення світу в Гесіода ще чисто фольклорні – міфи, притчі, прислів'я, правила народної мудрості, але систематизація цього матеріалу продиктована вже потребою вироблення свідомого світогляду, протиставленого ідеалам родової знаті, і прагненням поглибити моральні поняття» [14, с. 76].

Намагаючись дати настанови своїм синам й усім тим, хто читатиме його «грамотку», Володимир Мономах не лише подає до наслідування приклади зі свого життя, а й потверджує їх моральними християнськими приписами, оскільки багато думок, співзвучних до своїх, знайшов у святих книгах [10, с. 39]. Характерною особливістю «Поучения» є поєднання дидактики з автобіографічними елементами. Настанови Володимира Мономаха підсилюються не тільки сентенціями зі «священного писання», а й у першу чергу конкретними прикладами з власного життя [5, с. 72].

Гесіод використовує конфлікт із Персом для створення широкої панорами селянського життя й висловлення власних роздумів і суджень з приводу світу і людини як такої [3, с. 16]. Своїм твором Гесіод намагається виховати селянську молодь у дусі патріархальних традицій, установлення правильного розпорядку трудового життя й високих норм морально-етичного поведіння. Засобами, завдяки яким поет планує досягти цієї мети, Гесіод обрав практичні поради й рекомендації: як господарювати, як поводити себе поміж людей і відрізнити «щасливі» дні від «нещасливих». Гесіод уважає, що всі роботи мають бути заздалегідь визначені й виконані своєчасно – тобто виникає ідея завчасного планування,

*...Бо добрий порядок для смертних
Найкорисніший за все, а найгірше за все – безголов'я.*

(Пер. В. Свідзинського)

Поет радить братові мати не більш ніж одного сина, приносити жертви богам; застерігає від любовних захоплень; одружуватися радить у тридцятирічному віці з молодою дівчиною, яку легко навчити доброзвичайності. Автор уважає, що чоловік повинен спочатку придбати ділянку землі, збудувати житло і лише тоді вводити до нього молоду дружину:

*Зрілим станеш коли, то веди в будинок дружину,
До тридцятьох як років небагато тобі залишилось
Чи недалеко за них перейшло – саме час цей для шлюбу;*

*...Діву в дружини бери, щоб її ти навчив поведінки;
Ту вибирай переважно, до тебе живе щонайближче...*

(Пер. В. Свідзинського)

Гесіод радить Персові уникати поширених пороків: ніколи не зазіхати на чуже добро, не знущатися з нікчемних і слабких, з пошаною ставитися до старих батьків, шанувати старість, допомагати сиротам.

У «Поученні» Володимир Мономах охоплює досить широке коло життєвих явищ. Він дає чіткі відповіді на великий масив соціальних і моральних питань свого часу. У творі автор повчає дітей своїх у дусі християнської моралі, Божих заповідей: стерегтися гордині, слухатися старших, шанувати молодих («иметь душу чистую и непорочную, тело худое, беседу кроткую и соблюдают слово господне..., при старых молчат, премудрых слушают, старшим покоряются, с равными и младшими любовь имеют, без лукавства беседуя» [11, с. 49]); дбати про убогих, сиріт і вдів («Всего же более убогих не забывайте, но, насколько можете, по силам кормите и подавайте сироте и вдовицу оправдывайте сами, а не давайте сильным губить человека» [11, с. 53]); без потреби не давати клятв, а давши, дотримуватися; самостійно входити в усі подробиці життя («В дому своем не ленитесь, но за всем сами наблюдайте; не полагайтесь на тиуна или отрока, чтобы не посмеялись приходящие к вам, ни над домом вашим, ни над обедом вашим» [11, с. 55]); остерігатися брехні, пияцтва, розпусти («Лжи остерегайтесь, и пьянства, и блуда, от того ведь душа погибает и тело» [11, с. 55]); поважаючи жінок, не давати їм влади над собою («Жену свою любите, но не давайте им власти над собой» [11, с. 55]). Узагалі, на думку автора, князь мусить бути уособленням усіх чеснот і справедливості; не боятися праці, робити все залежне від нього в ім'я збереження і зміцнення рідної землі («Что умеете хорошего, то не забывайте, а чего не умеете, тому учитесь – как отец мой, дома сидя, знал пять языков, оттого и честь от других стран» [11, с. 55]).

Початком будь-якого добра Мономах вважає вміння подавати милостиню й те, що в серці людина повинна мати «страх... божий»: «Прежде всего, бога ради и души своей, страх имейте божий в сердце своем и милостыню подавайте нескудную, это ведь начало всякого добра» [11, с. 49].

Найважливішим засобом для збагачення у Гесіода є систематична й упорядкована землеробська праця. Із презирством ставиться поет до нероб і ледарів, протиставляючи їм працюючого трударя:

*Голод-бо завжди товариш тому, хто не хоче робити.
Люди й безсмертні однако ненавидять тих, хто в неробстві
Вік проживає, подібно до трутнів, позбавлених жала,
Що, не працюючи, бджіл працюючих з'їдають роботу.
Хай тобі приязно буде добром невеликим рядити,
Щоб своєчасно стодоли твої наповнялися хлібом.*

*Все нам робота дає – і великі отари й багатство ...
Жодна робота не чинить ганьби, лиш неробство ганебне.*

(Пер. В. Свідзинського)

Іншим джерелом збагачення, на думку Гесіода, може бути морська торгівля.

На думку Володимира Мономаха, великим злом є лінощі, які гублять людину: «Бога ради, не ленитесь, молю вас, не забывайте трех дел тех, не тяжки ведь они; ни затворничеством, ни монашеством, ни голоданием, которые иные добродетельные претерпевают, но малым делом можно получить милость божию» [11, с. 51]. Лінощі є основною людською вадою. Саме через них під час військових походів можуть гинути люди, а в буденному житті вони можуть призвести до збитків («Леность ведь всему мать: что кто умеет, то забудет, а чего не умеет, тому не научится» [11, с. 55]).

У цілому «Роботи і дні» сприймаються як величний гімн сільській праці, яка, за Гесіодом, є першоосновою всякого суспільного життя й усякої державності. Гесіод створив для селянина «компактний моральний кодекс поведінки в житті» [9, с. 104], якого той повинен дотримуватися, живучи серед людей найжахливішого «залізного покоління». Гесіод першим в античній літературі поставив питання зміни людських поколінь (золотого, срібного, мідного, героїчного, залізного) і дійшов невтішних висновків: оскільки суспільство деградує, то поступово втрачаються всі людські цінності, передусім моральні:

*Нащо ж судилося жити мені серед п'ятого роду?
Чом я раніш не помер або чом не родився пізніше?
Нині-бо плем'я існує залізне. Ні в день, ні в ночі вже
Не перепочити йому від труда, позбутися смутку.
Долі немає. Турботи тяжкі від богів йому дані...
...нема односердя між батьком і сином.
Гостю немилый господар, товаришу давній товариш,
Навіть не дружні брати між собою, як перше бувало.
Хутко безчестити стануть ці люди батьків стародавніх...*

(Пер. В. Свідзинського)

Проте автор переконаний, що нещастя, негаразди, лихо можна подолати, якщо вірити у правду, у богів і не зневажати працю. Почесною є будь-яка робота.

Улюблена літературна форма візантійської літератури, «Поучение» Володимира Мономаха має високоетичний та релігійний характер. У творі відчувається неабиякий досвід державного діяча, воїна, батька і книжника. Оскільки Володимир багато воював з половцями, великого значення він надавав єднанню Руської землі. Ця думка була провідною і для «Поучения». Центральною ідеєю твору є заклик до дітей і всіх тих, хто його почує, чітко дотримуватися вимог феодального правопорядку, керуватися ними, а не особистими, корисливими сімейними інтересами («Добро же творя, не ленитесь ни на что хорошее, прежде всего к церкви: пусть не застанет вас солнце в постели. Так поступал отей мой блаженный и все добрые мужи совершенные» [11, с. 55]). «Поучение» виходить за межі сімейного заповіту і

набуває великого суспільного значення: «Прочитай эту грамотку, постарайтесь на всякие добрые дела, славя бога со святыми его» [11, с. 63].

Отже, антична дидактична література найяскравіше представлена дидактичним епосом – поемою Гесіода, а в давньоруській літературі – «Поучением» Володимира Мономаха. Основним завданням цих творів було підвести читачів до висновку, що щасливе життя – це чесне, правдиве, справедливе життя. Обидва автори засуджують насильство, несправедливість, зло, прославляючи добродетель людини, її вміння дотримуватись порад. Обидва твори – величний гімн людині, праці, що є першоосновою суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антична література / за ред. А. А. Тахо-Годі. – К. : Вища шк., 1976. – 439 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вузів / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
3. Зарубіжна література ранніх епох. Античність. Середні віки. Відродження : навч. посіб. / Ф. І. Прокаєв та ін. – К. : Вища шк., 1994. – 406 с.
4. Костомаров Н. Исторические портреты / Н. Костомаров // Исторические произведения. Автобиография / Н. Костомаров. – К. : Изд-во Киев. ун-та, 1989. – 736 с.
5. Кусков В. В. «Поучение» Владимира Мономаха / В. В. Кусков // История древнерусской литературы / В. В. Кусков. – М. : Высш. шк., 1982. – С. 71–75.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
7. Літературознавчий словник-довідник. – К. : Академія, 1997. – 750 с.
8. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. – К. : Аконіт, 1999. – Т. 3. – 927 с.
9. Пащенко В. І. Антична література : підруч. / В. І. Пащенко, Н. І. Пащенко. – К. : Либідь, 2001. – 718 с.
10. Повчання Володимира Мономаха (XII ст.) // Українська література XI–XVIII ст. : хрестоматія / упоряд. : Є. А. Карпіловська, Л. О. Тарновецька. – Чернівці : Прут, 1997. – С. 38–40.
11. Поучение Владимира Мономаха // Русская литература XI – XVIII вв. / сост., вступ. ст., примеч. Л. Дмитриева, Н. Кочетковой. – М. : Худож. лит., 1988. – С. 48–63.
12. Про «Поученіє» Володимира Мономаха // Усна народна творчість : посіб. для 9 класу / [автор-уклад. В. В. Паращич]. – Харків : Ранок, 2001. – С. 82–83.
13. Радциг С. И. История древнегреческой литературы / С. И. Радциг. – М. : Высш. шк., 1977. – 551 с.
14. Тронський І. М. Історія античної літератури / І. М. Тронський. – Харків : Рад. шк., 1959.
15. Чижевський Д. І. Володимир Мономах // Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Академія, 2003. – С. 123–128.
16. Щеглов Г. В. Словарь античности / Г. В. Щеглов, В. Арчер. – М. : АСТ, 2006. – 416 с.

НАТАЛИЯ ТАРАСОВА, ТАТЬЯНА КОНЕВА

«НЕТ НИКАКОГО ПОЗОРА В РАБОТЕ – ПОЗОРНО БЕЗДЕЛЬЕ» (ГЕСИОД. «ТРУДЫ И ДНИ»). ВЛАДИМИР МОНОМАХ. «ПОУЧЕНИЯ»)

В статье с помощью компаративного анализа определяются общие и отличительные черты двух наиболее ярких произведений дидактической литературы – древнегреческой поэмы Гесиода «Труды и дни» и древнерусского «Поучения» Владимира Мономаха. Оба произведения – гимн человеку, труду, который является основой всей человеческой жизни.

Ключевые слова: дидактическая литература, поучения, воспитание, смысл жизни, компаративный анализ.

NATALIA TARASOVA, TETIANA KONEVA

«NO WORK PUTS INTO DISGRACE, ONLY IDLING IS SHAMEFUL» (HESIODE. «WORKS AND DAYS». VLADIMIR MONOMACH. «TEACHINGS»)

Common and distinctive features of two most outstanding works of didactic literature – old Greek poem «Works and days» by Hesiod and old Russian «Teachings» by Vladimir Monomach are specified with the help of comparative analysis. Both works are the hymn for a man and his work, that is the basis of the entire human life.

Key words: *didactic literature, teachings, bringing-up, science of life, comparative analysis.*

Одержано 6.05.2011 р., рекомендовано до друку 15.11.2011 р.